

INISIATIF
BEI ANIAWAN 2023

DIALEKTOLOGI BAHASA PERIBUMI

EDITOR

Nur Faaizah Md Adam
Santrol Abdullah

DIALEKTOLOGI BAHASA PERIBUMI

EDITOR

**Nur Faaizah Md Adam
Santrol Abdullah**

**Dewan Bahasa dan Pustaka
Kuala Lumpur
2023**

KK 410-320-0002011-49-4164-40101

Cetakan Pertama 2023
© Panel Penulis 2023

Hak Cipta Terpelihara. Tidak dibenarkan mengeluarkan ulang mana-mana bahagian artikel, ilustrasi, dan isi kandungan buku ini dalam apa jua bentuk dan dengan cara apa jua sama ada secara elektronik, fotokopi, mekanik, rakaman, atau cara lain sebelum mendapat izin bertulis daripada Ketua Pengarah, Dewan Bahasa dan Pustaka, Peti Surat 10803, 50926 Kuala Lumpur. Perundingan tertakluk kepada perkiraan royalti atau honorarium.

Data Pengkatalogan-dalam-Penerbitan

Perpustakaan Negara Malaysia

Rekod katalog untuk buku ini boleh didapati
dari Perpustakaan Negara Malaysia

ISBN 978-983-49-4164-2

Dicetak oleh
Global Smart Printings Sdn. Bhd.,
A-G-20, Jalan UP 1/1A, Spring Ville,
Taman Ukay Perdana,
68000 Ampang,
Selangor Darul Ehsan.

KANDUNGAN

<i>Senarai Rajah</i>	vii
<i>Senarai Jadual</i>	ix
<i>Senarai Foto</i>	xv
<i>Senarai Penulis</i>	xvii
<i>Prakata</i>	xix
<i>Pendahuluan</i>	xxi
<i>Penghargaan</i>	xxvii

BAHAGIAN A (ORANG ASLI MALAYSIA)

LATAR BELAKANG	1
Bab 1 Leksikal Orang Asli Kensiu	7
	<i>Nur Faaizah Md Adam</i>
Bab 2 Bahasa Kentaq	40
	<i>Noor Saadah Salleh</i>
Bab 3 Fonologi dan Leksikal Orang Asli Mah Meri	73
	<i>Wan Khairulhusna Wan Mokhtar</i>
Bab 4 Bahasa Antara dalam Komunikasi	
	Kanak-kanak Orang Asli 105
	<i>Mohd. Taufik Hj. Ahmed dan Nor Aziah Abdul Aziz</i>

BAHAGIAN B (ETNIK SARAWAK DAN SABAH)

LATAR BELAKANG	145	
Bab 5	Perubahan Kata dalam Dialek Melayu Sarawak <i>Zuraini Seruji</i>	153
Bab 6	Bahasa dalam Pantun Melayu Sarawak <i>Hamsiah Juki</i>	177
Bab 7	Identifikasi Bahasa Vaie <i>Santrol Abdullah</i>	197
Bab 8	Struktur Suku Kata Dialek Melayu Kabong Sarawak <i>Salbia Hassan</i>	213
Bab 9	<i>Jaku Dalam</i> pada Puisi Tradisional <i>Geliga</i> Masyarakat Iban <i>Saripah Banseng</i>	233
Bab 10	Leksikal dalam Dialek Keluarga Bahasa Dusun <i>Minah Sintian</i>	281
Bibliografi		307
Indeks		331

SENARAI RAJAH

Rajah 1.1	Negrito cabang daripada dialek S
Rajah 1.2	Pengelompokan bahasa menurut Diffloth (1979).
Rajah 2.1	Kedudukan fonem vokal bahasa
Rajah 3.1	Pelan susun atur kampung oran Tanjung Sepat.
Rajah 3.2	Peta petempatan Kampung Tan
Rajah 3.3	Vokal BMM.
Rajah 3.4	Kedudukan diftong BMM.
Rajah 3.5	Peta kedudukan kampung oran Tanjung Sepat.
Rajah 4.1	Konsep bahasa antara.
Rajah 5.1	Sifat leksikon dialek Melayu dari segi makna.
Rajah 7.1	Peratusan persamaan tujuh je Melanau dan Vaie. Menurut (1998) daripada data Blust (
Rajah 7.2	Kaedah identifikasi bahasa.
Rajah 9.1	Lakaran kasar rumah panjar masyarakat Iban.
Rajah 9.2	Empat bentuk <i>jaku dalam</i> .
Rajah 9.3	Gambaran alam dalam kos

KANDUNGAN

BAHAGIAN B (ETNIK SARAWAK DAN SABAH)

LATAR BELAKANG

		145
Bab 5	Perubahan Kata dalam Dialek Melayu Sarawak <i>Zuraini Seruji</i>	153
Bab 6	Bahasa dalam Pantun Melayu Sarawak <i>Hamsiah Juki</i>	177
Bab 7	Identifikasi Bahasa Vaie <i>Santrol Abdullah</i>	197
Bab 8	Struktur Suku Kata Dialek Melayu Kabong Sarawak <i>Salbia Hassan</i>	213
Bab 9	Jaku Dalam pada Puisi Tradisional Geliga Masyarakat Iban <i>Saripah Banseng</i>	233
Bab 10	Leksikal dalam Dialek Keluarga Bahasa Dusun <i>Minah Sintian</i>	281
	<i>Bibliografi</i>	307
	<i>Indeks</i>	331

SENARAI RAJAH

Rajah 1.1	Negrito cabang daripada dialek Senoi.	10
Rajah 1.2	Pengelompokan bahasa menurut Diffloth (1979).	11
Rajah 2.1	Kedudukan fonem vokal bahasa Kentaq.	48
Rajah 3.1	Pelan susun atur kampung orang asli Tanjung Sepat.	81
Rajah 3.2	Peta petempatan Kampung Tanjung Sepat.	82
Rajah 3.3	Vokal BMM.	84
Rajah 3.4	Kedudukan diftong BMM.	85
Rajah 3.5	Peta kedudukan kampung orang asli Tanjung Sepat.	92
Rajah 4.1	Konsep bahasa antara.	108
Rajah 5.1	Sifat leksikon dialek Melayu Sarawak dari segi makna.	162
Rajah 7.1	Peratusan persamaan tujuh jenis bahasa Melanau dan Vaie. Menurut data Kroeger (1998) daripada data Blust (1973).	207
Rajah 7.2	Kaedah identifikasi bahasa.	208
Rajah 9.1	Lakaran kasar rumah panjang masyarakat Iban.	235
Rajah 9.2	Empat bentuk <i>jaku dalam</i> .	239
Rajah 9.3	Gambaran alam dalam kosmos Iban.	244

SENARAI JADUAL

Jadual 1.1	Perbandingan kosa kata bahasa Melayu dan bahasa Kentsu mengikut <i>Daftar Kata Swadesh</i> .	16
Jadual 1.2	Leksikal cuaca.	24
Jadual 1.3	Leksikal bahagian tubuh badan.	25
Jadual 1.4	Leksikal sapaan keluarga.	27
Jadual 1.5	Leksikal binatang.	28
Jadual 1.6	Leksikal tumbuhan dan hutan.	30
Jadual 1.7	Leksikal peralatan dan bahagian di dalam rumah.	32
Jadual 1.8	Leksikal pakaian dan perhiasan.	35
Jadual 1.9	Leksikal bentuk muka bumi.	36
Jadual 1.10	Leksikal perlakuan dan perasaan.	37
Jadual 2.1	Contoh pilihan bahasa bagi orang asli Kentaq dalam domain pendidikan.	45
Jadual 2.2	Posisi fonem vokal bahasa Kentaq.	49
Jadual 2.3	Kedudukan fonem konsonan bahasa Kentaq.	50
Jadual 2.4	Taburan konsonan letupan tak bersuara bahasa Kentaq.	51
Jadual 2.5	Taburan konsonan letupan bersuara bahasa Kentaq.	51
Jadual 2.6	Taburan konsonan afrikat.	52
Jadual 2.7	Konsonan sengauan.	52

PENDAHULUAN

Dialektologi Bahasa Peribumi ialah buku kompilasi para pengkaji dan penulis untuk melihat khazanah bahasa peribumi agar terus dilestarikan dan tidak pupus ditelan zaman. Bab dalam buku ini membincangkan bahasa peribumi di Malaysia yang terdiri daripada masyarakat orang asli, serta etnik di Sabah dan Sarawak.

Bahasa merupakan cerminan jati diri dan lakaran tamadun sesuatu bangsa. Bahasa memainkan peranan yang penting sebagai alat yang digunakan oleh sesebuah komuniti masyarakat untuk berkomunikasi sesama mereka bagi tujuan menyampaikan dan menerima maklumat. Sukar bagi sesebuah masyarakat itu untuk berhubung antara satu dengan yang lain tanpa adanya bahasa yang merupakan medium utama dalam proses komunikasi.

Bahasa merupakan alat yang digunakan oleh sesebuah komuniti sesama mereka untuk menyampaikan dan menerima maklumat. Oleh itu, bahasa merupakan cerminan akal budi atau pemikiran. Perkembangan globalisasi menjadikan bahasa perlu bersaing dan senada mengikut arus yang sama tetapi perlu

PENDAHULUAN

menjadi rujukan dan cerminan budaya dan tamadun masyarakat tersebut. Menurut Yeh, Chan dan Cheng (2004), kerencaman bahasa akan mewujudkan tiga situasi, iaitu pengekalan bahasa, peralihan bahasa, dan kewujudan pengekalan dan peralihan bahasa secara serentak. Oleh itu, pendokumentasian bahasa orang asli dan bahasa etnik Sabah dan Sarawak perlu dilakukan supaya bahasa ibunda mereka dapat dikekalkan hingga generasi akan datang.

Pendokumentasian bahasa orang asli serta bahasa etnik Sabah dan Sarawak di Malaysia sangat penting sebagai rujukan ahli akademik, pelajar dan masyarakat, dan juga kepada masyarakat minoriti itu, terutamanya dalam kalangan generasi muda. Bilangan masyarakat orang asli yang kecil boleh menyebabkan bahasa ibunda mereka menghadapi kepupusan dan seterusnya melenyapkan budaya yang diwarisi sejak turun-temurun. Berdasarkan Pelan Strategik Jabatan Kemajuan Orang Asli 2016 – 2020, bilangan orang asli di Malaysia ialah seramai 17 819 700 orang. Selain itu, arus globalisasi yang pesat boleh menyebabkan bahasa suku kaum di Sabah dan Sarawak diabaikan oleh generasi muda. Kepupusan bahasa merupakan suatu kerugian kepada umat manusia kerana bahasalah yang melambangkan identiti sesuatu kaum. Oleh itu, bahasa peribumi perlu diberikan perhatian oleh para akademik agar terus kekal dituturkan oleh penutur jati bahasa ibunda masing-masing.

NUR FAAIZAH MD ADAM
SANTROL ABDULLAH

PENGHARGAAN

Dengan nama Allah Yang Maha Pemurah lagi Maha Penyayang. Saya mengucapkan syukur kepada Allah SWT kerana diberikan kekuatan dan kecekalan bagi mengharungi dugaan untuk menyiapkan buku *Dialektologi Bahasa Peribumi* ini.

Buku ini menghimpunkan artikel tentang bahasa dan budaya masyarakat peribumi di Malaysia, khususnya orang asli serta suku kaum di Sabah dan Sarawak bagi mendokumentasikan dan melestarikan aspek-aspek bahasa seperti fonologi dan leksikal. Selain itu, buku ini juga memaparkan serba ringkas sejarah latar belakang masyarakat yang dikaji, iaitu yang terdiri daripada masyarakat orang asli serta suku kaum di Sabah dan Sarawak.

Sehubungan dengan itu, saya ingin mengambil kesempatan ini untuk mengucapkan ribuan terima kasih kepada semua penyumbang artikel yang terdiri daripada pensyarah Universiti Pendidikan Sultan Idris (UPSI), Universiti Teknologi MARA (UiTM), Institut Pendidikan Guru Ipoh, Universiti Malaysia Sarawak (UNIMAS), Universiti Antarabangsa INTI, Institut

DIALEKTOLOGI BAHASA PERIBUMI

Buku ini menghimpunkan artikel tentang bahasa dan budaya masyarakat peribumi di Malaysia, khususnya orang asli serta suku kaum di Sabah dan Sarawak bagi mendokumentasikan dan melestarikan aspek-aspek bahasa seperti fonologi dan leksikal serta sejarah latar belakang masyarakatnya. Persaingan yang terjadi antara bahasa kebangsaan dengan bahasa asing turut menyumbang kepada kepupusan bahasa peribumi. Penulisan buku ini diharap dapat mendokumentasikan bahasa peribumi daripada hilang dalam arus pemodenan dan menjadi panduan dan rujukan kepada generasi akan datang. Jelasnya, bahasa tidak mampu bertahan dan bertakat. Bahasa hidup kerana hidupnya manusia dan matinya bahasa juga kerana matinya manusia. Bahasa tidak akan wujud tanpa manusia sebagai penutur dan pengamalnya. Oleh itu, bagi mengelakkan bahasa asal suku kaum peribumi daripada pupus, iltizam dan tekad sekumpulan penyelidik yang cinta akan bahasa ibundanyalah yang menggerakkan usaha mengumpulkan hasil penyelidikan dan menyusunnya semula sehingga terhasilnya buku ini, demi kelestarian tamadun bangsa.

RM42.00

ISBN 978-983-49-4164-2

9 789834 941642